

Insamling av matavfall enligt regelverken om animaliska biprodukter

I korthet:

- Animaliska biproduktslagstiftningen gör skillnad på matavfall som härstammar från hushåll, storkök och restauranger och avfall som härstammar från butiker (benämns f.d. livsmedel)
- Definitionen av matavfall i ABP-lagstiftningen är:
alla typer av matavfall, inklusive använd matolja, från restauranger, storkök och andra typer av kök, inbegripet centralkök och hushållskök
- Vid transport av matavfall finns inga krav på handelsdokument, register och rengöring av fordon
- Vid transport av före detta livsmedel ska ett handelsdokument åtföljas avfallet, från hämtställe till anläggning där det ska behandlas, fordonet ska också rengöras regelbundet
- Handelsdokumentet ska upprättas i tre olika exemplar varav avsändaren ska ha ett exemplar, transportören ett annat och behandlingsanläggningen ett tredje.
- Kravet på handelsdokument och tvätt av fordon gäller oavsett om avfall från butik (f.d. livsmedel) transporteras till en kompost-, biogas- eller förbränningsanläggning
- Mindre än 20 kilo "före detta livsmedel" per vecka kan skickas till avfallsförbränning ihop med annat avfall. Undantaget gäller inte för behandling i biogas- eller komposteringsanläggningar eftersom rötrest sprids på mark.

Innehåll

1. Inledning	3
2. Skillnader mellan definitionen av matavfall och definitionen av hushållsavfall	4
3. Krav på transporter av animaliska biprodukter	5
3.1 Registrering av transportör	5
3.2 Transport av matavfall.....	5
3.3 Transport av före detta livsmedel (butiksavfall)	5
3.3.1 Handelsdokument	6
3.3.2 Register	6
3.3.3 Rengöring av fordon	7
3.3.4 Märkning av fordon.....	7
4. Undantagsbestämmelser.....	8

1. Inledning

Animaliska biproduktslagstiftningen är en EU-lagstiftning som reglerar hantering av animaliska biprodukter. Det finns också en svensk föreskrift som kompletterar den europeiska lagstiftningen, SJVFS 2006:84. Regelverken reglerar såväl insamling och transport som behandling av animaliska biprodukter. Fokus för lagstiftningen är att förhindra att olika smittor förs vidare till människa och djur. Det är Jordbruksverket, SJV, som är den behöriga myndighet som avses i lagstiftningen och som har tolkningsföreträde när det gäller denna lagstiftning. Exempel på animaliska biprodukter är döda djur och biprodukter från slaktade djur. Även ull, fjädrar, äggskal, matavfall och naturgödsel ingår i begreppet.

Lagstiftningen delar in de animaliska biprodukterna i olika kategorier som baseras på risk. Kategori 1 bedöms ha den största smittorisken och sedan i fallande skala ner till kategori 3.

Kategori 1 innehåller bland annat hela djurkroppar, SRM-material (specifikt riskmaterial såsom hjärna, ögon, benmärg etc.)

Kategori 2 innehåller bland annat djur med spår av veterinärmedicinska rester, naturgödsel

Kategori 3 innehåller bland annat slakteriavfall, butiksavfall (f.d. livsmedel) och matavfall.

Eftersom EU-kraven animaliska biprodukter utgörs av EU-förordningar gäller de direkt över svensk lagstiftning oavsett hur den svenska lagstiftningen är utformad. Nationell lagstiftning kan endast komplettera EU-förordningarna.

Ni kan läsa mer om animaliska biproduktslagstiftningen på Jordbruksverkets hemsida: <https://jordbruksverket.se/djur/foder-och-produkter-fran-djur/produkter-fran-djur/transportera-animaliska-biprodukter-och-darav-framstallda-produkter>

2. Skillnader mellan definitionen av matavfall och definitionen av kommunalt avfall

Definition av matavfall i animaliska biproduktslagstiftningen lyder:

alla typer av matavfall, inklusive använd matolja, från restauranger, storkök och andra typer av kök, inbegripet centralkök och hushållskök.

Det vill säga matavfall som har passerat ett kök på något vis. Här ryms matavfall från hushåll, storkök och restauranger och fikaställen. Här ingår inte butiksavfall!

Avfall som definieras som matavfall i animaliska biproduktslagstiftningen kan också ingå i den svenska definitionen av kommunalt avfall, det vill säga kommunen har ansvar för att samla in detta.

Generellt sett utgör även kasserade livsmedel med eller utan förpackning från livsmedelsbutiker och liknande kommunalt avfall (utifrån en bedömning baserad på 15 kap. 3 § miljöbalken och prop. 2019/20:156 s. 27.). Avfall av animaliskt ursprung från livsmedelsbutiker ska dock inte likställas med definitionen matavfall i animaliska biproduktslagstiftningen. Butiksavfall klassas som ett *före detta livsmedel*. Det innebär att en skinka som du köper hem i livsmedelsbutiken inte är att betrakta som före detta livsmedel om du slänger den hemma. Men om butiken slänger den så är det ett före detta livsmedel och en mängd krav ställs på avfallstransporten, se kapitel 3.3.

Tabell 1 Skillnader mellan definitioner i svensk lagstiftning och ABP-lagstiftning

	Animaliskt avfall från kök (dock ej från tillverkning)	Animaliskt avfall från butiker
Miljöbalken	Kommunalt avfall	Generellt sett kommunalt avfall
Animaliska biproduktslagstiftningen	Matavfall	Före detta livsmedel

3. Krav på transporter av animaliska biprodukter

I EU-förordningen 142/2011 finns en bilaga (bilaga VIII) som reglerar transportkraven för animaliska biprodukter. Där kan man läsa mer om specifika krav som ställs på fordon och handelsdokument.

Observera att dessa regler ska följas oavsett om transporten sker till en komposterings-, biogas- eller förbränningsanläggning.

Transportörer som endast transporterar matavfall behöver inte registrera sig. De som transporterar till exempel butiksavfall, här definierat som före detta livsmedel, behöver registrera sig och följa regelverket för övrigt gällande bland annat handelsdokument, rengöring etc. Men tänk på att om matavfall och före detta livsmedel blandas i fordonet så klassas hela lasset som före detta livsmedel och då träder krav på handelsdokument och rengöring genast in.

3.1 Registrering av transportör

Driftansvariga¹ ska i registrerings syfte innan de inleder verksamhet anmäla alla anläggningar som de har kontroll över och som på något sätt transporterar animaliska biprodukter. Anmälan ska göras till SJV och den ska ange vilken kategori av animaliska biprodukter som ska transporteras och vilket typ av verksamhet som ska bedrivas. Blankett finns att hämta på SJV:s hemsida. (se EU-förordningen 1069/2009, Artikel 23, punkt 1)

Inom definitionen *anläggning* ryms både fysiska anläggningar men även transportörer av animaliska biprodukter. När det gäller transportföretag får dessa själva välja hur de vill registrera sin verksamhet (anläggning). Det är den som ansvarar för en verksamhet som ska vara registrerad. Ett stort företag med underentreprenörer kan ta på sig ansvaret alternativt ska varje enskild entreprenör låta registrera sig. Transportörer ska registrera sig på blankett D 69 enligt 2 kap. 3 § Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84).²

3.2 Transport av matavfall

Driftansvariga ska samla in, transportera och bortskafter matavfall i enlighet med det som föreskrivs i artikel 13 i direktiv 2008/98/EG (svensk miljölagstiftning reglerar detta krav). Krav på transporter vad gäller handelsdokument samt rengöring och märkning av fordon är undantaget för matavfall. (se EG-förordningen 1069/2009, Artikel 21, punkt 4)

OBS om matavfall blandas med före detta livsmedel från butiker så klassas hela lasset i fordonet som före detta livsmedel och då gäller regler för transport av före detta livsmedel för hela lasset.

3.3 Transport av före detta livsmedel (butiksavfall)

Före detta livsmedel återfinns i kategori 3 och därmed ställs krav på hur transporten av avfallet ska ske. De två viktigaste aspekterna att ta hänsyn till är att det följer ett handelsdokument med transporten och att rengöring av fordon tillämpas.

¹ Driftansvarig: de fysiska eller juridiska personer som har faktisk kontroll över en animalisk biprodukt eller därav framställd produkt, däribland transportörer, handlare och användare.

² Källa SJV.

3.3.1 Handelsdokument

Ett handelsdokument i original, utfärdat av avsändaren, ska finnas med vid transport av före detta livsmedel. Syftet med dokumentet är bland annat att säkra spårbarheten och att det före detta livsmedlet kommer till avsedd behandlingsanläggning och inte på villovägar. Dokumentet ska innehålla bland annat avsändare, transportör, mottagare, datum, beskrivning av varan (kategori, vikt/volym/antal förpackningar m.m.) etc. Kravet på handelsdokument återfinns i EG-förordningen 1069/2009, artikel 21, punkt 2 och i EU-förordningen 142/2011, artikel 17, punkt 1.

Det är avsändaren som ska se till att det finns ett handelsdokument som transportören får med sig. Transportören ska dock inte transportera något som kräver handelsdokument utan att detta dokument medföljer och ska se till att det i original når mottagare tillsammans med de animaliska biprodukterna. Handelsdokumentet ska utfärdas i minst tre exemplar varav ett original. Originalen ska följa med från transporten tills det når slutdestinationen. Avsändaren av ABP-materialet och transportföretaget ska behålla kopiorna. Handelsdokumenten ska sparas i minst två år och ska vara författade på svenska eller engelska. SJV kan godkänna alternativa system för handelsdokument och frågan diskuteras livfullt inom livsmedelsbranschen och avfallsbranschen.

På SJV:s hemsida kan man ladda ner ett förenklat handelsdokument för kategori 3-material (det vill säga bland annat före detta livsmedel från butik).

Den behöriga myndigheten får enligt artikel 21.3 andra stycket i EG-förordningen 1069/2009 godkänna att uppgifter överförs med hjälp av ett alternativt system. Det betyder att en ansökan till SJV om ett alternativt sätt för handelsdokument kan bli aktuellt för branschen. Det alternativa systemet måste dock uppfylla alla kriterier som ställs på ett handelsdokument. Idag har ett antal insamlingsaktörer fått godkänt för ett alternativt system, oftast kopplat till fordonsdatasystemet i insamlingsfordonet.

Handelsdokumentet ska sparas i åtminstone två år.

3.3.2 Register

Ansvariga som sänder, transporterar eller tar emot animaliska biprodukter ska föra register över sändningar och åtföljande handelsdokument. Registret ska, för de som transporterar animaliska biprodukter, innehålla:

- i) Datum då materialet transporterades bort från anläggningen
- ii) Ursprungsart som materialet avsänds från
- iii) Mottagarens namn, adress och eventuella godkännande- eller registreringsnummer

Register ska sparas i åtminstone två år.

3.3.3 Rengöring av fordon

Registrerade driftansvariga som transporterar animaliska biprodukter ska särskilt se till att fordonen ska:

- a) vara rena och torra innan de används, och
- b) rengöras, tvättas och/eller desinficeras efter varje användning i den omfattning som krävs för att förhindra korskontaminering.

I SJV:s dokument om transport och insamling nämns här ”i tillämpliga fall rengöra och desinficera sina fordon”, vilket kan användas som hjälp när begreppet ”efter varje användning” ska tolkas. Likaså är kravet på ett torrt fordon beroende på vad för slags material som transporteras. Om det bara transporteras avfall och inget annat ABP-material så torde kravet på torrt fordon inte vara högst prioriterat. Syftet med rengöring av fordon är att undvika korskontaminering, det vill säga att man smittar ner ett ”rent” material i fordonet med gammal ”smuts” från föregående material som har transporterats. Insamlingsfordon för före detta livsmedel (butiksavfall) och matavfall transporterar sällan något annat ”rent” material såsom kompost eller biogödsel varför kravet med framförallt torra fordon kan prioriteras ned något.

3.3.4 Märkning av fordon

Insamlingsfordonet ska under transport och lagring vara försedd med en etikett som:

- a) tydligt anger vilken kategori de animaliska biprodukterna tillhör (kategori 3 för före detta livsmedel) och
- b) vara försedd med följande tydliga och läsliga påskrift på fordonet:
 - i) När det gäller kategori 3-material: **”Ej avsett att användas som livsmedel”**.

Märkningen bör lämpligen sättas på ett väl synligt ställe, gärna där förpackningen eller behållaren öppnas och måste överensstämma med vad som anges i medföljande handelsdokument. Med ”förpackning” och ”behållare” så menas här själva insamlingsfordonets chassi (om inte ABP-materialet transporteras på annat sätt). Spårbarheten är dock viktig och ska materialet sändas vidare måste dessa märkas upp innan de avsänds.

Läs gärna mer i SJV:s skrift om ”Insamling, transport och spårbarhet» som ger utmärkt vägledning angående detta.

4. Undantagsbestämmelser

För insamling, transport och bortskaftande av kategori 3-material enligt artikel 10 f i förordningen 142/2011/EU gäller ett undantag om mängden material från den anläggning där materialet samlas in inte överskrider 20 kg per vecka (oberoende av vilken djurart detta material härrör från). Undantaget gäller inom Sverige och om produkterna går till förbränning (eller deponi). Undantaget gäller inte för behandling i biogas- eller komposteringsanläggningar eftersom rötrest sprids på mark och inte bortskaftas. Undantaget lyder enligt följande¹:

Genom undantag från artikel 14 i förordning (EG) nr 1069/2009 får medlemsstaterna tillåta insamling, transport och bortskaftande av det kategori 3-material som avses i artikel 10 f i den förordningen på annat sätt än genom bränning eller nedgrävning under förutsättning att

a) mängden material från den anläggning där materialet samlas in inte överskrider 20 kg per vecka, oberoende av vilken art detta material härrör från,

b) materialet samlas in, transporteras och bortskaftas på ett sätt som förhindrar överföring av oacceptabla risker för människors och djurs hälsa,

c) den behöriga myndigheten regelbundet genomför kontroller, bland annat av de register som driftansvariga för, i de anläggningar där materialet samlas in för att se till att bestämmelserna i detta avsnitt följs.

Avfall Sveriges bedömning är att det framför allt är mindre butiker som kommer att kunna dra nytta av detta undantag. Allt flera livsmedelsbutiker strävar efter att minska matsvinnet. Även större butiker bör kunna dra nytta av undantaget och kanske motiveras att minska matsvinnet. En tydlig sortering i butiken mellan sådant som är ABP och sådant som inte är det skulle också kunna bidra till att komma under 20 kg per vecka.

I samma avsnitt i förordningen 142/2011/EU anges följande:

Mindre än 20 kilo ”före detta livsmedel” per vecka kan skickas till avfallsförbränning ihop med annat avfall. Produkterna får inte riskera att förväxlas med livsmedel men behöver inte uppfylla de krav på märkning och spårbarhet som annars gäller för abp.²

EU-lagstiftningen anger att matavfall för rötning och kompostering inte undantas från förordningen 1069/2009/EU (se artikel 2).

Men Jordbruksverket ser inte någon nytta med detta godkännande för ett avloppsreningsverk som rötar matavfall (enligt definitionen i förordningen 142/2011/EU) om allt behandlas inom ramen för miljölagstiftningen.³ Enligt Jordbruksverket har verket tolkat och följer lagstiftningen samt beaktar syftet med lagstiftningen, som innebär att ”förebygga och minimera risker för människors och djurs hälsa av dessa produkter och framför allt skydda säkerheten i livsmedels- och foderkedjan”.⁴

Jordbruksverket anger att det faktiskt inte finns några avloppsreningsverk eller trekammarbrunnar som inte tar matavfall (j fr vad som åker ut i avloppet i ett vanligt kök). Om rötslammet sedan sprids på åkern så är det inte matavfallet som utgör störst risk. Övriga delar av avloppsslammet innebär, enligt vad Jordbruksverket anger, en mycket större smittrisk än matavfallet och matavfallet späds ut rejält.⁵

Genom förordningen 2015/9/EU ändrades bilaga V. Bilaga V rör rötning och kompostering. Rötresten eller komposten får återvinnas eller bortskaftas i enlighet med miljölagstiftningen (se kapitel III, avsnitt 2, punkten 3). Det ska också vara en blandning (se kapitel III, avsnitt 2, punkten 3 b).

¹ Bilaga VI, kapitel IV förordningen 142/2011/EU.

² <https://jordbruksverket.se/download/18.ab0b69f18089318b60e4c4f/1651851023880/Animaliska-biprodukter-i-butik-och-lager.pdf>

³ Jordbruksverket stödjer detta på kapitel III, avsnitt 2, punkten 3 i förordningen 142/2011/EU. Där gjordes ett tillägg genom förordningen 2015/9/EU, se nedan.

⁴ Susanne Liljenström, Jordbruksverket, 17-10-27.

⁵ <www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/produkter/frandjur/anlaggningochverksamhet/biogasanlaggning...>, Besökt 17-08-30.

Avfall Sveriges guider

En viktig uppgift för Avfall Sverige är att ta fram vägledningar och riktlinjer för hur branschen ska hantera och tolka olika begrepp, definitioner och företeelser inom avfallsområdet. Avfall Sveriges guider kan bidra till en samsyn på tolkningar, vilket kan ge bättre beslutsunderlag.

Till följd av ändrad lagstiftning och ny rättspraxis kan förutsättningarna naturligtvis förändras, vilket är viktigt att ha i åtanke när guiden används som vägledningsdokument.

Kontaktpersoner för denna guide:

Sven Lundgren, chefsjurist

Linn Andersson, rådgivare för biologisk återvinning

Telefon: 040-35 66 09

Telefon: 040-35 66 23

sven.lundgren@avfallsverige.se

linn.andersson@avfallsverige.se

De råd som Avfall Sverige publicerar i våra guider utgör endast generell rådgivning och ska inte ses som juridiskt bindande råd i det enskilda fallet.

Avfall Sverige AB

Adress Baltzarsgatan 25, 211 36 Malmö

Telefon 040-35 66 00

E-post info@avfallsverige.se

Hemsida www.avfallsverige.se